

Β' ΑΠΟ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝΩΝ

2.1 Η πρώτη βυζαντινή περίοδος

Σε τρεις περιόδους χωρίζεται η εποχή κατά την οποία η Κύπρος συνδέθηκε με τη βυζαντινή αυτοκρατορία. Η πρώτη από το 395 περίπου μέχρι το 647, πιθανό έτος της πρώτης επιδρομής των μουσουλμάνων. Η δεύτερη από το 647 μέχρι το 965, όταν ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς έδωσε οριστικά τους μουσουλμάνους από την Κύπρο και η τρίτη περίοδος από το 965 μέχρι το 1191, χρονιά κατά την οποία ο βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος κατέκτησε το νησί.

Οι πηγές για την πρώτη βυζαντινή περίοδο είναι ελλειπείς, γι' αυτό πολύ λίγα μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα για τη ζωή στην Κύπρο. Κατά τα έτη 404-407 το ανατολικό τμήμα της Μεσογείου λεηλατήθηκε από πειρατές, θύμα των οποίων υπήρξε και η Κύπρος, επειδή ο αυτοκρατορικός στόλος, για τον οποίο ο Χιλ υποθέτει ότι ήταν αποδιοργανωμένος, δεν ήταν σε θέση να επέμβει αποτελεσματικά εναντίον αυτών των πειρατών (Hill, 258). Η γεωργία παρέμεινε το πιο σημαντικό μέσο επιβίωσης, αλλά τα ναυπηγεία και τα ορυ-

χεία του νησιού, κατά τους πρώτους αιώνες του ημερολογίου μας, άρχισαν να φθίνουν. Την εποχή των ισλαμικών εισβολών τα ορυχεία έκλεισαν τελείως. Στη θέση τους αναπτύχθηκαν βιοτεχνίες στις πόλεις, με σκοπό την παραγωγή προϊόντων πολυτελείας για τις ανάγκες των πλουσίων (Alastos, 118). Όταν έφτασαν στο νησί λαθραία κουκούλια μεταξοσκώληκα από την Κίνα, τον 5^ο αιώνα, καλλιεργήθηκε και στην Κύπρο αυτή η χρήσιμη κάμπια.

Θα πρέπει να δεχθούμε ότι η οικονομία της Κύπρου, παρά την παρακμή της, δεν ήταν σχετικά και τόσο άσχημη. Τα ασημένια σκεύη του 6^{ου} αιώνα που βρέθηκαν στη Λάμπουσα (παλιά Λάπηθος) δείχνουν ένα αρκετά υψηλό επίπεδο ευημερίας (Hill, 269). Ένδειξη της σχετικής ευμάρειας είναι και η κατασκευή κατά τον 4^ο αιώνα του μεγάλου καθεδρικού ναού της Κωνσταντίας, που είναι η παλιά Σαλαμίνα, η οποία είχε γίνει πρωτεύουσα, μετά την καταστροφή της Πάφου από σεισμούς. Η ανέγερση του ναού αυτού αποδεικνύει επίσης την αυξανόμενη δύναμη του χριστιανισμού ο οποίος έπαιρνε όλο και πιο κυρίαρχη θέση στην κοινωνία. Σύμφωνα με την παράδοση εμφανίστηκαν επίσης κατά τον 4^ο αιώνα τα πρώτα μοναστήρια στην Κύπρο, όπως του Τίμιου Σταυρού στο Σταυροβούνι. Η μεγάλη άνθιση της μοναστικής ζωής, πάντως, έλαβε χώρα μετά την κατάκτηση του νησιού από το Νικηφόρο Φωκά.

Ο πρώτος αρχιεπίσκοπος, πολύ πιθανόν ο Επιφάνιος (368-403), είχε την έδρα του στην Κωνσταντία, καθώς και οι διάδοχοί του, μέχρι που κατά τον 11^ο αιώνα έγινε πρωτεύουσα η Λευκωσία. Η Εκκλησία της Κύπρου είχε πάντοτε τη δική της ανεξάρτητη φωνή. Στη σύνοδο της Νίκαιας (325) αντιπροσωπεύθηκε από τρεις επισκόπους, ενώ στη σύνοδο των Σάρδεων (343-344) οι αντιπρόσωποι έγιναν δώδεκα, έτσι ώστε μπορούμε να συμπεράνουμε ότι σε κάθε σχεδόν σημα-

ντικό μέρος είχε την έδρα του κι ένας επίσκοπος.

Θα πρέπει να υποθέσουμε πως το νησί οχυρώθηκε κατά την ίδια περίοδο και είχε και φρουρά, την οποία ο Χιλ ονομάζει παράκτια φρουρά, για να αποκρούουν τους επιδρομείς. Αυτή η φρουρά, σύμφωνα με την παράδοση, υπήρχε και επί Κωνσταντίνου του Μεγάλου, αλλά είναι σχεδόν σίγουρη μια μεταγενέστερη χρονολογία, ίσως μόλις τον 7^ο αιώνα (Hill, 260). Είναι γνωστό επίσης ότι τα νοικοκυριά υποχρεώθηκαν να πληρώνουν έναν ειδικό φόρο, τον ονομαζόμενο *stratia*, για να χρηματοδοτούν αυτήν τη δύναμη, τους *stratiotes*. Τα τρία φρούρια, του Αγίου Ιλαρίωνα, της Καντάρας και του Μπουφαβέντο, κείμενα σε στρατηγικές θέσεις στην οροσειρά του Πενταδάκτυλου, χτίστηκαν πιθανόν κατά την περίοδο αυτή, αν και τα σωζόμενα ερείπια προέρχονται από τη μεταγενέστερη εποχή των Λουζινιανών (1192-1489) (Hill, 271).

Η ηγεσία της Εκκλησίας της Κύπρου έγινε σύντομα ένα δύσκολο πρόβλημα. Από την αρχή οι επίσκοποι τη θεωρούσαν αυτοκέφαλη, με άλλα λόγια αυτόνομη. Επειδή το νησί ανήκε διοικητικά στην Αντιόχεια μέχρι τα μέσα του 7^{ου} αιώνα, οι πατριάρχες αυτής της πόλης πίστευαν ότι αυτοί ήταν αρμόδιοι για την ανώτατη ηγεσία της Εκκλησίας της Κύπρου. Αρχές του 5^{ου} αιώνα ο πατριάρχης Αντιοχείας Αλέξανδρος άσκησε πράγματι πίεση για να πάρει αυτήν την εξουσία στα χέρια του. Πάντως οι επίσκοποι της Κύπρου στη σύνοδο της Εφέσου (431) κατάφεραν με επιτυχία να υπερασπιστούν την υπόθεσή τους, κάτι που σήμαινε στην πράξη ότι οι Κύπριοι οι ίδιοι επέλεγαν μέχρι τότε τον αρχιεπίσκοπό τους, χωρίς εξωτερική ανάμειξη. Η δυσαρέσκεια της Αντιοχείας γι' αυτό το θέμα εκδηλώθηκε το 488. Ο τότε πατριάρχης Πέτρος είχε την εύνοια του αυτοκράτορα Ζήνωνα, αλλά παρ' όλα αυτά οι Κύπριοι κέρδισαν την υπόθεση. Συγκεκριμένα, παρουσιάστηκαν με το πρωτότυπο ευαγγέλιο του Ματθαίου,

που βρέθηκε στον τάφο του Αποστόλου Βαρνάβα και με το οποίο μπόρεσαν να αποδείξουν ότι ένας από τους Αποστόλους ίδρυσε την Εκκλησία της Κύπρου (επομένως ήταν αποστολική) και γι' αυτό το λόγο είχε το δικαίωμα να έχει το δικό της καθεστώς αυτονομίας. Στα θαύματα πίστευαν εύκολα οι άνθρωποι κατά τον 5^ο αιώνα και σίγουρα σε τέτοιου είδους θαύματα. Η ανεξαρτησία της Εκκλησίας επικυρώθηκε από τον αυτοκράτορα Ζήνωνα, αν και το ευαγγέλιο παρέμεινε δήθεν για ασφάλεια στην Κωνσταντινούπολη. Η Εκκλησία της Κύπρου είναι μέχρι σήμερα αυτοκέφαλη. Γι' αυτό ο αρχιεπίσκοπος από τον 4^ο αιώνα έχει το δικαίωμα, μεταξύ άλλων, να συγκαλεί μόνος του την Ιερά Σύνοδο, να κρατά αυτοκρατορικό σκήπτρο και να υπογράφει με κόκκινο μελάνι, φυσικό προνόμιο για τους αυτοκράτορες της ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Το 692 η ανεξαρτησία της Εκκλησίας επικυρώθηκε για άλλη μια φορά από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό Β' (Hill, 279). Όλα αυτά δεν αποκλείουν το γεγονός ότι το πνευματικό κλίμα ήταν αρκετά αποπνικτικό, κατά περιόδους, λόγω της επιρροής της Εκκλησίας, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό που μερικές φορές ορισμένοι άνθρωποι με ελεύθερη σκέψη να εγκαταλείπουν το νησί και ν' αναζητούν καταφύγιο σε πιο ανεκτικές περιοχές, όπως τον 8^ο και 9^ο αιώνα στην Αυλή των Αββασίδων, που ήταν οι μουσουλμάνοι άρχοντες της Βαγδάτης (Alastos, 121). Η εικαστική τέχνη, ειδικά οι τοιχογραφίες και οι εικόνες, ήταν εξ ολοκλήρου θρησκευτικού περιεχομένου, αλλά το μεγαλύτερο μέρος της προβυζαντινής τέχνης εξαφανίστηκε από διάφορες αιτίες, μεταξύ άλλων από σεισμούς και από οικοδομικές δραστηριότητες.

2.2 Οι ισλαμικές επιδρομές

Υπάρχει και σ' αυτήν την περίοδο έλλειψη αξιόπιστης πληροφόρησης. Γι' αυτό η εικόνα που έχουμε αρκετά συχνά δεν είναι σαφής. Πάντως φαίνεται ξεκάθαρα ότι η εμφάνιση των μουσουλμάνων έθεσε προσωρινά τέλος στην ακμή της Εκκλησίας. Για παράδειγμα σταμάτησε η ανέγερση ναών μεταξύ του 7^{ου} και 10^{ου} αιώνα. Οι περισσότερες βυζαντινές εκκλησίες χρονολογούνται από την εποχή μετά τις ισλαμικές εισβολές. Κατά πόσο υπήρξαν υπεύθυνοι οι μουσουλμάνοι για την εξαφάνιση της προβυζαντινής κληρονομιάς δεν μπορούμε να το επιβεβαιώσουμε. Γενικά, οι μουσουλμάνοι, στις περιοχές που κατέκτησαν έδειξαν μια ανεκτική στάση προς το χριστιανισμό. Οι κατακτητικοί πόλεμοι, εντούτοις, είχαν τον χαρακτήρα ιερού πολέμου, αν και απέβλεπαν επίσης στο κέρδος που απέδιδε λάφυρα και σκλάβους, και μ' αυτή τη λογική δεν έτυχαν σεβασμού ούτε οι εκκλησίες.

Δεχόμαστε ότι η πρώτη ισλαμική επίθεση από τον Μουαβίγια, τον εμίρη της Συρίας, έλαβε χώρα το 647 ή λίγο αργότερα. Κατέκτησε πρώτα πρώτα την Κωνσταντία, όπου σκότωσε και έκαψε σε μεγάλη κλίμακα και μετά λεηλάτησε το υπόλοιπο του νησιού, για ν' αποσυρθεί όταν άκουσε πως πλησίαζε βυζαντινός στόλος. Ωστόσο, πριν από την αποχώρησή του επέβαλε φόρο υποτελείας στην Κύπρο γύρω στα 7.200 χρυσά δηνάρια το χρόνο, το ίδιο ποσό που πλήρωνε ως φόρο ετησίως στην Κωνσταντινούπολη (Hill, 284). Εκτός από αυτό το φόρο υποτελείας οι Κύπριοι έπρεπε να δίνουν επίσης πληροφορίες για τις βυζαντινές στρατιωτικές επιχειρήσεις, κι έπρεπε να σταματήσουν να στηρίζουν την Κωνσταντινούπολη, χωρίς όμως να τους καταργηθεί η καταβολή της ετήσιας φορολογίας στον αυτοκράτορα.

Ο Μουαβίγια, σύμφωνα με το μύθο, συνοδευόταν από τη

γυναίκα του και την Ουμ-Χαράμ, για την οποία λέγεται ότι θα πρέπει να ήταν θεία του προφήτη Μωάμεθ. Στην περιοχή των Αλυκών, κοντά στη Λάρνακα, έπεσε από το γαϊδούρι της και πέθανε εξ αιτίας αυτού του ατυχήματος. Στη θέση όπου είχε ταφεί, οι Οθωμανοί, αρχές του 19^{ου} αιώνα, έχτισαν το επιβλητικό Χάλα Σουλτάν Τεκκέ, ένα από τα σπουδαιότερα ισλαμικά τεμένη στον κόσμο. Εκεί, τον 20^ο αιώνα, ενταφιάστηκε και η μητέρα του βασιλιά Χουσεΐν της Ιορδανίας.

Το 653 ή 654 ο εμίρης ξαναέστειλε στόλο με ναύαρχο τον Αμπούλ-Αβάρ. Αφού οι Κύπριοι, παρά τη συνθήκη, θα είχαν μάλλον βοηθήσει το Βυζάντιο, έπρεπε τώρα να τιμωρηθούν γι' αυτό. Οι μουσουλμάνοι, μετά τις συνηθισμένες λεηλασίες και σκοτωμούς, άφησαν αυτή τη φορά μία φρουρά πίσω τους. Υπό την αρχηγία του χαλίφη Γιαζίντ (680-683) η φρουρά αυτή αποσύρθηκε πάλι, αν και ένας αριθμός μουσουλμάνων εξακολούθησε να ζει στην Κύπρο (Hadjidemetriou, 149).

Η Κύπρος ηρέμησε για κάποιο διάστημα από τον πόλεμο μεταξύ Βυζαντίου και ισλαμιστών. Η κατάσταση αυτή όμως για τους δεύτερους χειροτέρευε σιγά σιγά. Μία επίθεση του Μουαβίγια (ο οποίος εντωμεταξύ πήρε το αξίωμα του χαλίφη) στην Κωνσταντινούπολη, το 677, κατέληξε σε τέτοια αποτυχία, ώστε υπέγραψε ειρήνη με το Βυζάντιο την επόμενη χρονιά. Αυτή η συνθήκη ειρήνης ανανεώθηκε μερικές φορές από τον διάδοχό του, χαλίφη Αμπντάλ Μαλίχ και μάλιστα για τελευταία φορά το 688 ή 689 με αυτοκράτορα τον Ιουστινιανό Β'. Η συνθήκη όριζε ότι οι φόροι θα διανεμόνται εξίσου μεταξύ των Βυζαντινών και των μουσουλμάνων και ότι η Κύπρος θα παρέμενε ουδέτερο έδαφος, όπου θα απαγορευόταν να εδρεύουν στρατεύματα κατοχής. Εντούτοις το 692 ο αυτοκράτορας ξανάρχισε τον αγώνα, που κατέληξε σε φοβερή ήττα, χάνοντας ένα μεγάλο μέρος της Μικράς Ασίας.

Αν πρέπει να στηριχθούμε στους βυζαντινούς συγγρα-

φείς Θεοφάνη και Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο, μετά από το γεγονός αυτό άρχισε μια από τις πιο σημαντικές περιόδους στην ιστορία της Κύπρου. Σύμφωνα με την παράδοση, ο αυτοκράτορας αποφάσισε να μεταφέρει ολόκληρο τον πληθυσμό του νησιού στον Ελλήσποντο, όπου στην περιοχή της Κυζίκου χτίστηκε ένας νέος οικισμός, με το όνομα Νέα Ιουστινιανή. Οι λόγοι αυτής της μετακίνησης δεν αποσαφηνίστηκαν. Ο χαλίφης θα είχε εκλάβει ως αφορμή την εκτόπιση των Κυπρίων για να μαζέψει όλους αυτούς που για τον άλφα ή βήτα λόγο ξέφυγαν της απέλασης και να τους οδηγήσει στη Συρία. Δεν είναι ακριβώς γνωστό πόσοι άνθρωποι τελικά μετοίκησαν στον Ελλήσποντο, ούτε πόσοι πέθαναν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Οι πηγές δίνουν ελάχιστες πληροφορίες και δεν γνωρίζουμε αν όλα αυτά είναι αλήθεια ή πηγάζουν από τη βυζαντινή φαντασία. Πάντως πρέπει να υποθέσουμε ότι δεν πρόκειται για ολόκληρο τον πληθυσμό, αλλά για ένα μέρος, ίσως για μια ομάδα της ελίτ που κατά τον έναν ή τον άλλο τρόπο χρησιμοποιήθηκαν ως όμηροι. Λέγεται επίσης ότι κράτησαν μαζί τους και τα προνόμια της Εκκλησίας. Εν πάση περιπτώσει, από τότε ο αρχιεπίσκοπος της Κύπρου κατέχει τον τίτλο “Νέας Ιουστινιανής και πάσης Κύπρου”. Ο αυτοκράτορας αναγνώρισε, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ακόμη μια φορά το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Κύπρου. Το 698 ή το 705, ούτε και το έτος είναι εξακριβωμένο, αποφάσισε ο Ιουστινιανός να στείλει πίσω τους Κυπρίους με τον διάδοχό του τον Τιβέριο Γ' τον Ασπίμαρο. Επίσης και ο χαλίφης θα είχε επιτρέψει την επιστροφή των Κυπρίων που παρέμεναν στα εδάφη του (Hill, 289 & Hadjimetriou, 151).

Ποιοι ήταν οι Κυπριώτες αυτή την εποχή; Οι Έλληνες από την αρχαιότητα είχαν την πλειοψηφία στην Κύπρο και προπαντός η γλώσσα τους ήταν η γλώσσα επικοινωνίας

(lingua franca) του ανατολικού ρωμαϊκού κράτους. Οι ακριβείς εθνότητες που συναποτέλεσαν τον πληθυσμό δεν είναι γνωστές. Δεν ξέρουμε πολλά για εποίκισμούς και μεταναστεύσεις και ούτε τις επιπτώσεις από φυσικές καταστροφές, επιδημίες και πειρατικές επιθέσεις. Θα πρέπει να είχαν εγκατασταθεί διάφορα φύλα κατά τους πρώτους αιώνες του ημερολογίου μας, αλλά δεν γνωρίζουμε πολλά για αριθμούς και ούτε για το βαθμό ενσωμάτωσή τους στον ντόπιο πληθυσμό.

Είναι γνωστό ότι τον 6^ο αιώνα εγκαταστάθηκαν στο νησί αρμένιοι αιχμάλωτοι πολέμου από τις εκστρατείες των Βυζαντινών εναντίον του πέρση αυτοκράτορα Χοσρούς (Hill, 281). Αν εγκαταστάθηκαν μουσουλμάνοι, αν και όχι για μεγάλο διάστημα, κατά την περίοδο των ισλαμικών επιδρομών, παραμένει ως επί το πλείστον ανεξακριβωτο. Οι στρατιώτες, με άλλα λόγια η παράκτια φρουρά, είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν κατάγονταν από το νησί. Ήταν μισθοφόροι και δεν γνωρίζουμε για πόσο διάστημα παρέμειναν στην Κύπρο. Η Κωνσταντινούπολη φρόντισε να χρησιμοποιείται το νησί σαν τόπος εξορίας και κατά την περίοδο της εικονομαχίας (διαμάχη της ελληνορθόδοξης Εκκλησίας του 8^{ου} αιώνα για το αν θα επιτρέπονταν ή όχι θρησκευτικές εικόνες στους χώρους λατρείας) εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες, οι οποίοι διώχθηκαν, συγκεκριμένα από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ε' (740-775), από κάποιο άλλο μέρος της αυτοκρατορίας εξαιτίας των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Η Κύπρος έγινε επίσης, παρά τις ισλαμικές επιδρομές και λεηλασίες, από τον 7^ο μέχρι τον 9^ο αιώνα προσφυγικός τόπος για χριστιανούς από τη Μέση Ανατολή. Κατά το πρώτο μισό του 12^{ου} αιώνα ήρθαν στο νησί αρμένιοι μετανάστες, καθώς και μαρωνίτες (χριστιανοί που ακολουθούσαν τη διδασκαλία του αγίου Μαρών) από τη Συρία, που είχαν παγιδευτεί ανάμεσα στους μουσουλμάνους και

τους σταυροφόρους. Φαίνεται έτσι ότι ο αυτόχθονας πληθυσμός συμπληρώθηκε κανονικά από ετερόχθονες που ήρθαν στο νησί και των οποίων η ενσωμάτωση έγινε εύκολα, γιατί στην πλειοψηφία τους είχαν την ίδια θρησκεία και συχνά, επίσης, την ίδια γλώσσα με τους αυτόχθονες.

Όταν η Κύπρος έπαψε να είναι τόπος εξορίας για την Κωνσταντινούπολη, η κατάσταση στο νησί ηρέμησε. Η ουδετερότητα αποκαταστάθηκε και επικράτησε ένα είδος συγκυριαρχίας μεταξύ των Βυζαντινών και των μουσουλμάνων. Δίπλα στους βυζαντινούς αξιωματούχους, όπως ο *άρχων* (πιθανόν απεσταλμένος του αυτοκράτορα) και ο *διοικητής*, υπήρχε επίσης και ο *βαλής*, κυβερνήτης διορισμένος από τους μουσουλμάνους, αλλά δεν είναι σαφές πόση δύναμη είχαν οι αξιωματούχοι αυτοί και ποιες ήταν οι μεταξύ τους σχέσεις. Ίσως επικράτησε το ουδέτερο καθεστώς εξαιτίας της κατάστασης, γιατί ούτε οι Βυζαντινοί ούτε οι μουσουλμάνοι βρίσκονταν σε θέση να υπερασπίσουν, οι μὲν από τους δε, ικανοποιητικά το νησί.

Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε και κατά το 10^ο αιώνα, αλλά αποδείχτηκε πως δεν αποτελούσε πάντα εγγύηση ασφάλειας. Καθ' όλη τη διάρκεια του 8^{ου} και 9^{ου} αιώνα οι μουσουλμάνοι έκαναν, σε τακτά διαστήματα, επιδρομές και λεηλασίες. Υπάρχουν πληροφορίες για μια επίθεση το 726, αν και οι συνέπειες αυτής της επίθεσης δεν έγιναν γνωστές. Το 743 ο χαλίφης Ουαλίμτ Β' έκανε επίθεση και πήρε έναν αριθμό αιχμαλώτων, τους οποίους, εντούτοις, άφησε ελεύθερους λίγο αργότερα (Hadjidemetriou, 153). Όταν το Βυζάντιο το 747 υπέφερε από επιδημία πανούκλας, άδραξαν την ευκαιρία οι μουσουλμάνοι να οργανώσουν εκστρατεία από την Αλεξάνδρεια κατά της Κύπρου. Οι Βυζαντινοί, πάντως, αυτή τη φορά τους νίκησαν, κατέστρεψαν το στόλο τους και συνεπώς το νησί δεν είχε τίποτε να φοβηθεί για μεγάλο χρονικό

διάστημα από την πλευρά της Αιγύπτου. Από τη Συρία, όμως, έγιναν μερικές επιθέσεις. Μία το 773 και δύο κατά τη διάρκεια της εξουσίας του Καρόλου του Μεγάλου, ονομαστού συγχρόνου του χαλίφη Αρούν αλ-Ρασίντ. Η πρώτη από τις δύο αυτές επιθέσεις έγινε το 790.

Οι πληροφορίες μας λένε ότι έγινε μια ναυμαχία, η οποία στοίχισε τη ζωή στο βυζαντινό ναύαρχο Θεόφιλο, που αιχμαλωτίστηκε από τους μουσουλμάνους και θανατώθηκε, επειδή αρνήθηκε να ασπαστεί το ισλάμ. Στη συνέχεια η ελληνορθόδοξη Εκκλησία τον ανακήρυξε άγιο. Το 806 η δεύτερη επίθεση προκάλεσε, όπως αναφέρεται, μεγάλες καταστροφές στο νησί.

Κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης του αυτοκράτορα Βασιλείου Α', με το παρατσούκλι ο Μακεδόνας (867-886), η Κύπρος θα πρέπει να έγινε θέμα, δηλαδή μια στρατιωτική επαρχία της αυτοκρατορίας. Αυτά τουλάχιστον μας πληροφορεί ο χρονογράφος και μετέπειτα αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος, εγγονός του Μακεδόνα. Μας λέει επίσης ότι η Κύπρος, υπό την εξουσία του πατέρα του, του Λέοντα Σοφού (886-912), περιήλθε για ένα διάστημα κάτω από βυζαντινή διοίκηση και ότι έγινε βάση ανεφοδιασμού για το στόλο (Hill, 294). Αυτά ίσως το 911 να αποτέλεσαν την αιτία για την εκστρατεία τιμωρίας του μουσουλμάνου ναύαρχου Ντιμγιάννα, ο οποίος λεηλάτησε το νησί και το κατέλαβε για μερικούς μήνες. Πάρα πολλοί κάτοικοι συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Λέγεται ότι ο επίσκοπος της Κυρήνειας, ο μετέπειτα άγιος Δημητριάδος, έσμιξε οικειοθελώς με τους αιχμαλώτους της πόλης του και τελικά κατάφερε να τους ελευθερώσει, με τη βοήθεια του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (Hadjidemetriou, 158). Σε μια τέτοια περίπτωση, βέβαια, μπορούμε να υποθέσουμε εύλογα ότι δόθηκαν λύτρα ως αντάλλαγμα, αλλά οι ιστορικές πηγές δεν αναφέρουν τί-

ποτε σχετικό.

Είναι δύσκολο να κάνουμε κριτική για την περίοδο της ουδετερότητας και της συγκυριαρχίας. Η εικόνα μιας ειρηνικής Κύπρου, που διοικήθηκε αρμονικά από τους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους, φαίνεται, ίσως, πολύ ιδεαλιστική. Από την άλλη πλευρά οι πληροφορίες για “παραβιάσεις” της ουδετερότητας είναι ελλειπείς και τέτοιου είδους που να διερωτάται κανείς αν πράγματι υπήρξαν ή ήταν μόνον περιστατικά· περιστατικά όμως που είχαν να κάνουν, μερικές φορές, περισσότερο με τις τριβές μεταξύ των μουσουλμάνων (μετά το 750 περίπου), παρά με τον πόλεμο κατά των Βυζαντινών.

2.3 Η δεύτερη βυζαντινή περίοδος

Όταν το 965 ο στρατηγός και μετέπειτα αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς κατέκτησε το νησί, έληξε η συγκυριαρχία. Έγινε μια στρατιωτική επαρχία του ανατολικού ρωμαϊκού κράτους με πρωτεύουσα τη Λευκωσία. Τη διοίκηση ανέλαβε ένας κυβερνήτης, ο καταπάνω, που αντιπροσώπευε τον αυτοκράτορα. Ο καταπάνω είχε τεράστια εξουσία και απολάμβανε μεγάλη αυτονομία στην άσκηση των καθηκόντων του έναντι των γειτόνων του (Hadjidemetriou, 160). Εξαιτίας της απόστασης μεταξύ της Κύπρου και της πρωτεύουσας Κωνσταντινούπολης η αυτονομία αυτή είχε πρακτικά μεγάλη στρατηγική σημασία, ειδικά, επειδή ο κυβερνήτης ήταν υπεύθυνος και για την υπεράσπιση των γειτονικών βυζαντινών επαρχιών. Η θέση του έγινε ακόμα πιο σημαντική τον 11^ο αιώνα, όταν οι Τούρκοι αναδύθηκαν ως νέα απειλή. Δεν είχαν όλοι οι καταπάνω συναίσθηση της υπευθυνότητάς τους. Μερικοί απέβλεπαν περισσότερο στην εδραίωση της εξουσίας τους παρά στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κράτους. Το γεγονός αυτό κατέληγε μερικές φορές σε